

Л. М. Ганас,

*к. е. н., асистент кафедри зовнішньоекономічної та митної діяльності,
Національний університет "Львівська політехніка"*

О. І. Дорош,

*к. е. н., доцент кафедри зовнішньоекономічної та митної діяльності,
Національний університет "Львівська політехніка"*

Л. С. Ноджак,

*к. е. н., доцент, доцент кафедри зовнішньоекономічної та митної діяльності,
Національний університет "Львівська політехніка"*

О. П. Луцишин,

*спеціаліст Бізнес-інноваційного центру "Tech Startup School",
Національний університет "Львівська політехніка"*

DOI: 10.32702/2306-6806.2019.3.118

ОСОБЛИВОСТІ ЗАСТОСУВАННЯ ПОЛІКРИТЕРІАЛЬНОЇ МОДЕЛІ ВИБОРУ ІНДИКАТОРІВ ПРИ ОЦІНЮВАННІ ЕФЕКТІВ ВІД ДІЯЛЬНОСТІ НА ІНОЗЕМНИХ РИНКАХ

L. Hanas,

*PhD (Economics), Assistant of the Department of Foreign
Economic and Customs Activities, Lviv Polytechnic National University*

O. Dorosh,

*PhD (Economics), Associate Professor of the Department of Foreign
Economic and Customs Activities, Lviv Polytechnic National University*

L. Nodzhak,

*PhD (Economics), Associate Professor, Associate Professor
of the Department of Foreign Economic and Customs Activities,
Lviv Polytechnic National University*

O. Lutsyshyn,

*specialist of the Business Innovation Center "Tech Startup School",
Lviv Polytechnic National University*

THE PECULARITIES OF THE USE OF THE POLYCRITERIAL MODEL OF INDICATORS' SELECTION IN EVALUATING THE EFFECTS OF ACTIVITIES AT FOREIGN MARKETS

Наукові напрацювання, представлені у статті стосуються розроблення методичних рекомендацій щодо оцінювання ефектів від діяльності підприємств на іноземних ринках з використанням полікритеріальної моделі вибору індикаторів.

У статті проведено ґрунтовний аналіз наукових напрацювань у сфері оцінювання зовнішньоекономічної діяльності та визначено перелік показників, які використовувались при оцінюванні ефективності діяльності на іноземних ринках. На основі проведеного аналізу розроблено послідовність оцінювання ефектів від діяльності на іноземних ринках для підприємств, яка поділена на 3 комплексні етапи (підготовчо-методичний, аналітично-розрахунковий та результативний). На кожному із етапів розроблено комплекс дій для забезпечення впорядкованості процесу оцінювання. Також представлено полікритеріальну модель вибору індикаторів оцінювання ефектів від діяльності на іноземних ринках, яка, на відміну від існуючих, забезпечує вибір індикаторів з врахуванням критеріїв відбору, та в залежності від потреб оцінювання дозволяє формувати різний їх перелік.

Практичне значення одержаних результатів полягає у тому, що виробничі підприємства, організації та інші зацікавлені особи можуть діагностувати ефекти від діяльності на іноземних ринках на основі запропонованого інструментарію.

At the present stage foreign economic activity has become an integral part of the successful activity of the enterprise. However, existing national methodological approaches to the analysis and evaluation of the efficiency

of foreign economic activity of enterprises do not meet modern business requirements, and foreign experience needs to be adapted to the Ukrainian legislation, peculiarities of accounting and auditing in Ukraine.

The main objective of the article is to conduct a thorough research of tools for assessing the effects of activities at foreign markets and to develop a sequence of this process.

The scientific achievements presented in the article relate to the development of methodical recommendations for the assessment of the effects of enterprise's activity at foreign markets using the polycriterial model of indicators' selection.

In the article a thorough analysis of scientific developments in the field of assessment of foreign economic activity has been conducted, and a list of indicators used in evaluating the effectiveness of activities at foreign markets has been determined. On the basis of the conducted analysis, a sequence of estimation of the effects from the activities at foreign markets for enterprises has been developed, that is divided into 3 complex stages (preparatory-methodical, analytical-calculated, and resultant). At each stage a set of actions has been developed to ensure the orderliness of the evaluation process. Also a polycriterial model of indicators' selection for assessing the effects of activities at foreign markets has been presented, which, unlike the existing ones, provides a selection of indicators taking into account selection criteria, and, depending on the needs of the evaluation, allows to form a different list of such indicators.

The effectiveness of the evaluation process and operative receiving of the conclusion about the effects of activities at foreign markets depends on the quality of their organization. Practice shows that the assessment of the effects of activities at foreign markets, in particular, of certain operations, takes place under time constraints, but a clear organization of analysts' work will make this process effective and resultant. The practical value of the obtained results is that manufacturing enterprises, organizations and other stakeholders can diagnose the effects of activities at foreign markets on the basis of the proposed methodical tools.

Ключові слова: зовнішньоекономічна діяльність, полікритеріальна модель, індикатор, процес, послідовність, іноземні ринки, оцінювання.

Key words: foreign economic activity, polycriterial model, indicator, process, sequence, foreign markets, evaluation.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ У ЗАГАЛЬНОМУ ВИГЛЯДІ ТА ЇЇ ЗВ'ЯЗОК ІЗ ВАЖЛИВИМИ НАУКОВИМИ ЧИ ПРАКТИЧНИМИ ЗАВДАННЯМИ

На сьогодні зовнішньоекономічна діяльність стала невід'ємною частиною успішного функціонування підприємства. Проте існуючі вітчизняні методологічні підходи до аналізу і оцінки ефективності зовнішньоекономічної діяльності підприємств не відповідають сучасним вимогам господарювання, а зарубіжний досвід необхідно адаптувати до українського законодавства, особливостей ведення бухгалтерського обліку та аудиту в Україні. Ситуація що склалася, зумовлює потребу у розробці відповідного методичного забезпечення щодо оцінювання зовнішньоекономічної діяльності підприємств, яке враховувало б напрями діяльності підприємства на іноземних ринках, масштабність оцінювання, види очікуваних ефектів від діяльності на іноземних ринках тощо. Отже, враховуючи вище зазначене, розроблення методології застосування полікритеріальної моделі вибору індикаторів при оцінюванні ефектів від діяльності на іноземних ринках є необхідною передумовою поліпшення ефективності зовнішньоекономічної діяльності підприємств.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ, В ЯКИХ ЗАПОЧАТКОВАНО РОЗВ'ЯЗАННЯ ДАНОЇ ПРОБЛЕМИ І НА ЯКІ СПИРАЄТЬСЯ АВТОР, ВИДІЛЕННЯ НЕ ВИРІШЕНИХ РАНІШЕ ЧАСТИН ЗАГАЛЬНОЇ ПРОБЛЕМИ, КОТРИМ ПРИСВЯЧУЄТЬСЯ ОЗНАЧЕНА СТАТТЯ

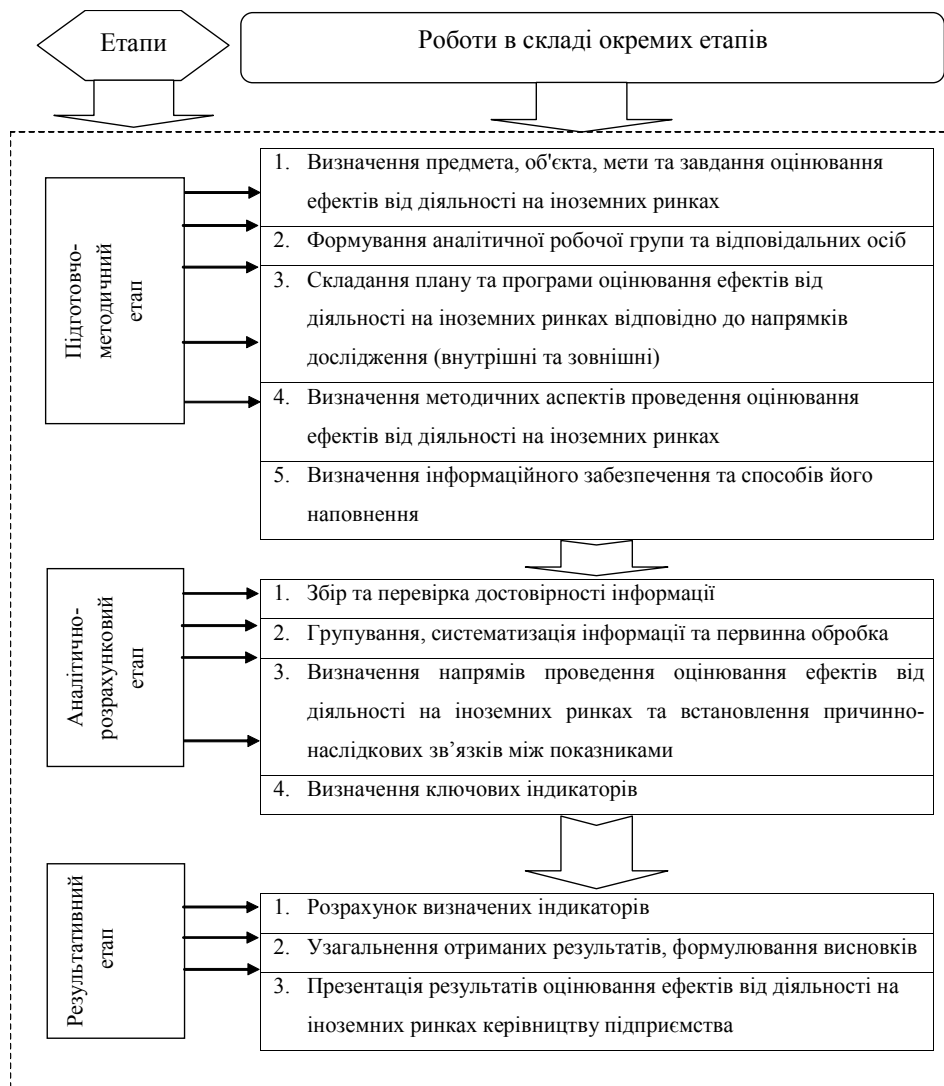
У сучасній науковій літературі існують різні думки щодо класифікації показників, за допомогою яких можна визначити ефекти від діяльності на іноземних ринках. Цій тематиці присвячені праці багатьох українських та зарубіжних вчених, таких як Вакульчик О.М., Вічевич А.М., Волкова І.А., Гребельник О.П., Гром'як О.Б., Карвацька Н.С., Козак Ю.Г., Максимець О.В., Маларець Л.М., Моргун Г.В., Соркін С.Л., Тюріна Н.М., Філіпенко Т. В., Шкурупій О.В. [1—11].

Так, А.М. Вічевич і О.В. Максимець вважають, що до показників ефективності належать: валютна ефективність експорту/імпорту; ефективність експорту/імпорту; середня тривалість обороту експортної (імпоротної) операції; коефіцієнт віддачі коштів від експортних/імпортних операцій; ефективність експорту/ імпорту [1].

У свою чергу Гребельник О.П., Карвацька Н.С., Тюріна Н.М., Шкурупій О.В. стверджують, що доцільним є поділ на дві групи показників ефективності зовнішньоекономічної діяльності. До першої групи О.П. Гребельник зараховує показники, що характеризують абсолютну величину економічного ефекту і визначаються як різниця між результатом та витратами, а також порівняльні показники ефективності, які визначаються як відношення результату до витрат щодо варіанта зовнішньоекономічних контрактів. До другої групи входять показники, що характеризують доцільність участі підприємства в зовнішньоекономічних зв'язках підприємств: показники локальної ефективності, які розраховуються з використанням чинних внутрішніх цін; показники загальноєкономічної ефективності, які розраховуються на підставі розрахункових цін [2, с. 319—321].

Проте Шкурупій О.В. поділяла показники економічної ефективності на показники ефекту, які визначаються через абсолютні величини, що мають вартісний вимір та обчислюються як різниця між результатами і витратами, та показники ефективності, які визначаються на основі віднесення результатів до витрат і, як правило, визначаються у відносних одиницях (відсотках та індексах) [3, с. 173].

Соркін С.Л. у своїй роботі виокремлює три блоки показників, що можуть оцінити ефекти від діяльності на іноземних ринках: перший блок характеризує початковий економічний результат; другий — економічний ефект (кінцевий результат в абсолютному вираженні); третій — економічну ефективність (кінцевий результат у відносних величинах) [6, с. 41—45].

Рис. 1. Рекомендована послідовність оцінювання ефектів від діяльності на іноземних ринках для підприємств

Джерело: структуровано авторами на основі аналізу літературних джерел [1—13].

Отже, підходи до аналізу і оцінки ефектів від діяльності на іноземних ринках є схожими, але в той же час відрізняються в частині визначення конкретних показників та їх групування. Наявність такого різноманіття у підходах до вибору показників, що характеризують ефективність зовнішньоекономічної діяльності, пояснюється відсутністю єдиної методології визначення самих показників. Слід зазначити, що Козак Ю.Г. [7, с. 448], а згодом Вакульчак О.М. та Дубицький Д.П. [8, с. 73] здійснили спробу узагальнення існуючих показників ефективності експортно-імпорتنих операцій, виділивши їх у чотири групи: абсолютні показники, відносні показники, показники структури та показники ефективності.

Узагальнення сучасних поглядів щодо аналізу ефективності зовнішньоекономічної діяльності дало змогу Федоронько Н.І. розробити структурно-логічну схему визначення відповідних факторів, яка включає в себе три групи показників ефективності, а саме: показники ефективності експорту; показники ефективності імпорту; показники ефективності зовнішньоекономічної діяльності [12].

Незважаючи на відмінності в поглядах щодо класифікації системи показників, більшість авторів дотримуються думки, що ефективність зовнішньоекономічної діяльності потрібно аналізувати окремо за напрямками такої діяльності, а потім визначати загальний ефект.

Найважливіша проблема полягає у тому, що оцінка ефективності зовнішньоекономічної діяльності суб'єктів господарювання передбачає розрахунок ефективності конкретних зовнішньоекономічних угод і операцій, а також рентабельності і ефективності сукупної зовнішньоекономічної діяльності окремих фізичних і юридичних осіб-суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності, що на практиці вимагає розроблення спеціалізованих показників, які б об'єктивно відображали стан діяльності підприємства на іноземних ринках [13, с. 163].

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Основною ціллю статті є проведення ґрунтовного дослідження інструментарію оцінювання ефектів від діяльності на іноземних ринках та розроблення послідовності оцінювання ефектів від діяльності підприємств на іноземних ринках з використанням полікритеріальної моделі вибору індикаторів.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ ДОСЛІДЖЕННЯ З ПОВНИМ ОБҐРУНТУВАННЯМ ОТРИМАНИХ НАУКОВИХ РЕЗУЛЬТАТІВ

Успішність проведення процесу оцінювання на підприємстві залежить насамперед від своєчасності, повноти та достовірності інформаційного забезпечення. Проте не лише інформаційна складова впливає на якість оцінювання. Доволі часто підприємства здійснюють свою діяльність щодо визначення ефективності зовнішньоекономічної діяльності інтуїтивно, без органі-

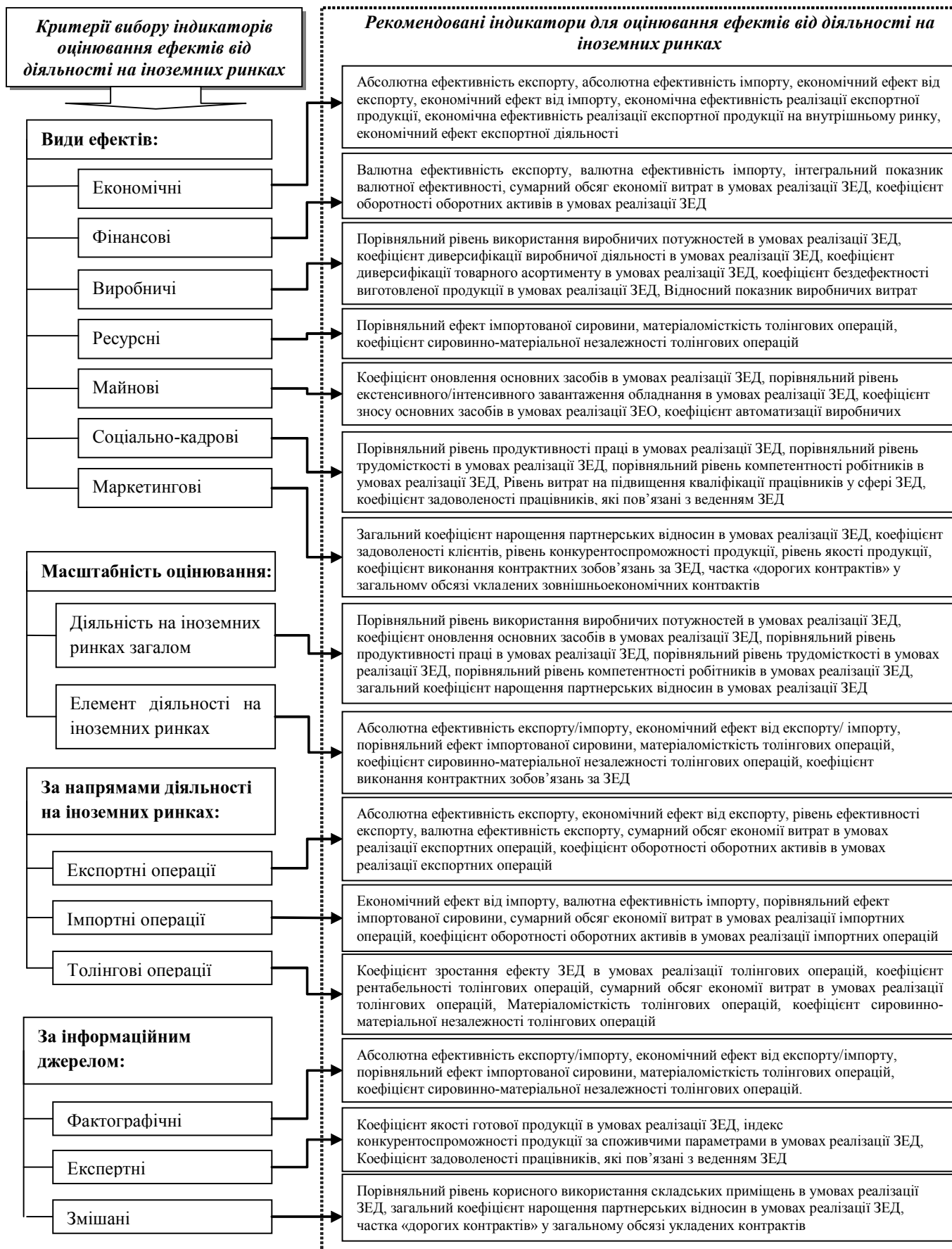

Рис. 2. Полікритеріальна модель вибору індикаторів оцінювання ефектів від діяльності на іноземних ринках

Джерело: розроблено авторами.

Таблиця 1. Рекомендований план здійснення оцінювання ефектів від діяльності на іноземних підприємства

Об'єкти дослідження	Періодичність проведення	Терміни проведення	Джерело інформації	Завдання	Виконавці аналізу	Підпис відповідальної особи

зації науково обгрунтованого процесу оцінювання, що може стати причиною збитковості.

Під послідовністю оцінювання ефектів від діяльності на іноземних ринках розуміється встановлений підприємством порядок і технологія виконання внутрішніх розпоряджень керівника при узгодженні способів здійснення. Це робиться з метою забезпечення максимальної ефективності використання праці аналітиків, якщо такі є на підприємстві, або економістів.

Організація оцінювання розглядається з двох сторін: організація аналітичної служби та організація аналітичних процесів. Саме оцінювання ефектів від діяльності на іноземних ринках може проводитись спеціальною робочою групою, що створюється в межах підприємства, а також третьою стороною — фізичною або юридичною особою, що надає професійні консалтингові послуги. Рекомендовано процес оцінювання здійснювати спеціально створеною з фахівці підприємства аналітичною командою.

Процес здійснення оцінювання ефектів від діяльності на іноземних ринках представлений системою послідовних змін етапів дослідження, які відбуваються в певному порядку (рис. 1).

Підготовчо-методичний етап організації оцінювання ефектів від діяльності на іноземних ринках передбачає:

- визначення предмета та об'єкта, мети та завдання оцінювання;
- розробка планів та програми оцінювання з подальшим складанням календарного графіку проведення оцінювальних робіт;
- визначення виконавців оцінювальних робіт, а також відповідальних осіб: особи, яка відповідатиме за процес оцінювання в цілому, а також осіб, які відповідатимуть за певні його ланки;
- інформаційне забезпечення процесу оцінювання, джерелами якого є: офіційна фінансова та статистична звітність; нормативно-правова база; спеціалізована література;
- методичне забезпечення процесу оцінювання.

Передбачає сукупність загальноекономічних, економіко-логічних і економіко-математичних методів, спрямованих на комплексне вивчення та оцінення діяльності підприємства на іноземних ринках.

Впровадження розроблених планів і програм, передбачено основним (аналітично-розрахунковим) етапом, який включає:

- збирання і первинна обробка одержаної інформації з внутрішніх і зовнішніх джерел з подальшою систематизацією;
- зіставлення показників задля визначення зв'язку між ними, їх повноти та достовірності шляхом арифметичного, логічного та балансового їх зведення;
- визначення напрямів проведення оцінювання ефектів від діяльності на іноземних ринках та встановлення причинно-наслідкових зв'язків між показниками;
- визначення ключових індикаторів.

Сукупність індикаторів, що формує певну систему, в значній мірі залежить від цілей оцінювання, аналізу та прогнозування, інформаційних потреб керівників різних рівнів управління. При формуванні системи економічних індикаторів, необхідно виходити з певних принципів: врахування крім фінансових, ще й не фінансових показників; наявність причинно-наслідкових зв'язків між індикаторами; відображення в індикаторах стратегічних позицій розвитку підприємства; інформаційна доступність та прозорість індикаторів для працівників підприємства; кількісне вираження індикаторів; об'єк-

тивна кількість індикаторів; релевантність оцінки, що полягає у виборі для розрахунку індикаторів єдиний звітний період, інтеграція в систему управління підприємством тощо.

Індикативний підхід передбачає орієнтацію на стратегічний розвиток підприємства, тому формування системи індикаторів оцінювання ефектів від діяльності на іноземних ринках здійснюється у відповідності до стратегічних цілей на зовнішньому ринку. Дослідження підприємств дозволило визначити низку загальних взаємопов'язаних стратегічних цілей в їх зовнішньоекономічній діяльності, серед яких такі: зростання частки ринку; забезпечення задоволеності споживачів; утримання існуючих клієнтів; розширення зовнішньоекономічної діяльності (ЗЕД); зменшення витрат на експорт; підвищення ефективності ЗЕД; створення репутації відповідального і надійного постачальника; збереження персоналу; підвищення цінності персоналу.

При побудові системи економічних індикаторів оцінювання ефектів від діяльності на іноземних ринках слід враховувати і цілі, що визначають специфіку оцінки функціонування підприємств на зовнішніх ринках: освоєння нових прогресивних технологій; впровадження інформаційних систем для ухвалення управлінських рішень; освоєння економічних методів управління в умовах переходу до ринкових відносин; освоєння виробництва інноваційних зразків продукції з урахуванням мінімізації відходів і можливості їх подальшого використання для випуску інших товарів; розширення номенклатури продукції за рахунок розробки і виробництва багатфункціональної техніки, здатної конкурувати із зарубіжними аналогами; збільшення валютних надходжень від експорту продукції шляхом використання досягнень науково-технічного прогресу.

Виходячи з вищезазначеного, можна стверджувати, що кількість та склад індикаторів не можуть бути раз і назавжди визначеними: вони змінюються виходячи з типу, умов функціонування та етапів розвитку підприємства. Рекомендована полікритеріальна модель вибору індикаторів оцінювання ефектів від діяльності на іноземних ринках для підприємств зображена на рисунку 2.

Таким чином, на засадах індикативного підходу до оцінювання ефектів від діяльності на іноземних ринках підприємств з врахуванням принципів побудови системи економічних індикаторів вибирається їх сукупність. Сформована система з індикаторів має охоплювати стратегічно важливі для підприємств аспекти діяльності на іноземних ринках. Сукупність індикаторів характеризується простотою розрахунків та доступністю інформаційної бази. Відібрані показники повинні інтегруватись до системи управлінської звітності.

Організація процесу оцінювання ефектів від діяльності на іноземних ринках підприємств має охопити напрями розроблення планів та програм щодо комплексного та тематичного оцінювання діяльності на іноземних ринках. Причому роль тематичного оцінювання є доволі вагомою, оскільки має бути спрямована на особливості зовнішньоекономічної діяльності з подальшим визначенням відповідальних осіб.

При організації процесу оцінювання ефектів від діяльності на іноземних ринках розробляється загальний план конкретних робіт, який полягає у конкретизації завдань, визначенні об'єктів та етапів аналізу, приклад якого наведений у таблиці 1.

Важливою складовою є розробка програми оцінювання ефектів від діяльності на іноземних ринках, яка включає розгорнутий та деталізований перелік питань. У ній передбачається визначення послідовності прове-

дення оцінювання, методика оцінювання, комплект форм, схем, аналітичних таблиць та графіків, які треба обов'язково опрацювати під час оцінювання ефектів від діяльності на іноземних ринках. Також у програмі слід обов'язково зазначити терміни і періодичність проведення.

На завершальному (результативному) етапі оцінювання ефектів від діяльності на іноземних ринках передбачено розрахунок визначених індикаторів, узагальнення отриманих результатів, формулювання висновків, презентація результатів оцінювання ефектів від діяльності на іноземних ринках керівництву підприємства. На основі отриманої інформації будуть прийматись ті, чи інші управлінські рішення щодо покращення зовнішньоекономічної діяльності.

ВИСНОВКИ З ПРОВЕДЕНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ І ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ РОЗВІДОК У ЦЬОМУ НАПРЯМІ

Саме тому задля налагодження ефективного процесу оцінювання виникає необхідність у розробці такої послідовності, яка б відповідала потребам підприємств. Ефективність процесу оцінювання та отримання своєчасного висновку про ефекти від діяльності на іноземних ринках напряму залежать від якості його організації. Практика свідчить, що оцінювання ефектів від діяльності на іноземних ринках, зокрема окремих операцій, проходить в умовах часових обмежень, але чітка організація роботи аналітиків дозволить зробити цей процес ефективним та результативним.

Література:

1. Вічевич А.М. Аналіз зовнішньоекономічної діяльності / А.М. Вічевич, О.В. Максимець. — Львів: Афіна, 2004. — 140 с.
2. Гребельник О.П. Основи зовнішньоекономічної діяльності: [підручник] / О.П. Гребельник; 3-тє вид., перероб. та доп. — К.: Центр учбової літератури, 2008. — 432 с.
3. Шкурупій О.В. Зовнішньоекономічна діяльність підприємства: навч. посіб. / За ред. О.В. Шкурупій. — К.: Центр учбової літератури, 2012. — 248 с.
4. Малярець Л. М., Моргун Г. В. Аналіз ефективності експортно-імпоротної діяльності підприємства для її стратегічного контролю // БІЗНЕС ІНФОРМ. — 2015. — № 1.
5. Тюріна Н.М. Зовнішньоекономічна діяльність підприємства: навч. посіб. / Н.М. Тюріна, Н.С. Карваца. — К.: "Центр учбової літератури", 2013. — 408 с.
6. Соркин С.Л. Эффективность внешнеэкономической деятельности: понятие, измерение и оценка: [монография] / С.Л. Соркин. — Гродно: ГрГУ, 2011. — 130 с.
7. Зовнішньоекономічна діяльність: підприємство-регіон [монографія] / Козак Ю.Г., Прутула Н. В., Єрмакова О. А., Уханова І. О., Сулим О.В., Осипов В. М., Таваліка Г. Т., Постова Н.А., Швагер О. Р. — К.: Центр навчальної літератури, 2016. — 162-163 с.
8. Вакульчик О.М. Аналіз ефективності зовнішньоекономічної діяльності підприємства / О.М. Вакульчик, Д.П. Дубицький // Вісник Академії митної служби України. Серія: Економіка. — 2012. — № 2. — С. 75—82.
9. Філіпенко Т. В. Оцінка ефективності експорту при здійсненні зовнішньоекономічної діяльності підприємства / Т.В. Філіпенко, К.С. Анісімова // Менеджмент ХХІ століття: нові виклики, практика, інновації. — 2014. — С. 104—106.
10. Волкова І.А. Методика аналізу експортно-імпорتنних операцій в діяльності підприємства / І. А. Волкова, І.В. Гірчук // Вісник ЖДТУ. — 2010. — № 3 (53). — С. 53—55.
11. Гром'як О.Б. Принципи добору ключових індикаторів для здійснення експрес-діагностики внутрішніх криз на підприємстві / О.Б. Гром'як // 314 Тези допові-

дей міжнародної науково-практичної конференції ["Бізнес в умовах трансформації економіки"], м. Сімферополь — Судак, 21—25 травня 2013 р.) / Самарський інститут бізнесу та управління, Центр розвитку освіти, науки та інновацій, Кримський інститут бізнесу. — Сімферополь — Судак, 2013. — С. 52—55.

12. Аналіз ефективності експортних та імпорتنних операцій / Н.І. Федоронько // Бібліотечний вісник. — 2010. — № 10. — С. 120—125.

13. Козак Ю.Г. Зовнішньоекономічна діяльність підприємств: навчальний посібник / За ред. Ю.Г. Козака, Н.С. Логвінової, І.Ю. Сіваченка. — 2-ге вид., перероб. та доп. — К.: Центр навчальної літератури, 2010. — 792 с.

References:

1. Vichevych, A.M. (2004), Analiz zovnishnoekonomichnoi diialnosti [Analysis of foreign economic activity], Afina, Lviv, Ukraine.
2. Hrebelnyk, O.P. (2008), Osnovy zovnishnoekonomichnoi diialnosti [Fundamentals of foreign economic activity], 3rd ed, Tsentr uchbovoi literatury, Kyiv, Ukraine.
3. Shkurupii, O.V. (2012), Zovnishnoekonomichna diialnist pidpriemstva [Foreign economic activity of the enterprise], Tsentr uchbovoi literatury, Kyiv, Ukraine.
4. Maliarets, L.M. and Morhun, H.V. (2015), "Analysis of the efficiency of the export-import activity of the enterprise for its strategic control", BIZNES INFORM, № 1, pp. 165—171.
5. Tiurina, N.M. and Karvatska N.S. (2013), Zovnishnoekonomichna diialnist pidpriemstva [Analysis of the efficiency of the export-import activity of the enterprise for its strategic control], Tsentr uchbovoi literatury, Kyiv, Ukraine.
6. Sorkyn, S.L. (2011), Effektivnost vneshneekonomicheskoi deiatelnosti: poniatye, yzmerenye y otsenka [The effectiveness of foreign economic activity: the concept, measurement and evaluation], HrHU, Hrodno, Bilorus.
7. Kozak, Yu.H. Prytula, N. V. Yermakova, O. A. Ukhanova, I. O. Sulym, O.V. Osypov, V.M. Tavalika, H.T. Postova, N.A. and Shvager, O.R. (2016), Zovnishnoekonomichna diialnist: pidpriemstvo-rehion [Foreign-economic activity: enterprise — region], Tsentr uchbovoi literatury, Kyiv, Ukraine.
8. Vakulchuk, O.M. and Dubytskyi, D.P. (2012), "Analysis of the efficiency of foreign economic activity of the enterprise", Visnyk Akademii mytnoi sluzhby Ukrainy, Seriia: Ekonomika, № 2, pp. 75—82.
9. Filipenko, T.V. and Anisimova, K.S. (2014), "Estimation of export efficiency in the implementation of foreign economic activity of the enterprise", Menedzhment KhKhI stolittia: novi vyklyky, praktyka, innovatsii: Zb. materialiv mizhnar. nauk.-prakt. konf. studentiv ta molodykh vchenykh, [Management of the 21st Century: New Challenges, Practices, Innovations: Coll. materials of international sci. pract. conf. students and young scientists], pp. 104—106.
10. Volkova, I.A. and Hirchuk, I.V. (2010), "The method of analysis of export-import operations in the enterprise", Visnyk ZhDTU, № 3 (53), pp. 53—55.
11. Hromiak, O.B. (2013), "Principles of the selection of key indicators for the rapid diagnosis of internal crises in the enterprise", Zbirnyk tez dopovidei mizhnarodnoi nauково-praktychnoi konferentsii, [Collection of abstracts of international scientific-practical conference], Biznes v umovakh transformatsii ekonomiky, Krymskyi instytut biznesu, Simferopol, Sudak, pp. 52—55.
12. Fedoronko, N.I. (2010), "Analysis of the efficiency of export and import operations", Bibliotechnyi visnyk, № 10, pp. 120—125.
13. Kozak, Yu.H. Lohvinova, N.S. and Sivachenko, I.Iu (2010), Zovnishnoekonomichna diialnist pidpriemstv [Foreign economic activity of enterprises], 2nd ed, Tsentr uchbovoi literatury, Kyiv, Ukraine.

Стаття надійшла до редакції 07.03.2019 р.